

FINDIK SEKTÖRÜNDEKİ SORUNLAR

YENİ NESİL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- *Giriş*
- *Fındık Kanunu*
- *Stok Kontrol Sistemi(SKS)*
- *Tarım İşletmeciliği Ve Kooperatifçilik*
- *Üretim Odaklı Tarımsal Destek*
- *Fındık Ticareti Yapan Tacirlere Standartlar Getirilmesi*
- *Sonuç*

ORDU TİCARET BORSASI

ORDU/MAYIS 2014

GİRİŞ

Fındık, üretim ve ticaretinde lider olduğumuz bir ürün olmasıyla öne çıksa da, ekonomik bir değer olduğu gündemden beri hep sorunlarıyla gündeme gelmiştir ve ne yazık ki halen de sorunları konuşulmaktadır. Kötü olansa; fındıkta ki sorunların artarak devam ediyor olmasıdır.

Klasik destekleme modeli olan “*Taban Fiyat Garantili Destekleme Alımı*”nın fiilen uygulanmasına 15.07.2009 Tarih ve 27289 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2009/15201 ve 2009/15202 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile son verildi. Tabir yerindeyse fındıkta yeni bir dönem başladı.

2009 yılında yürürlüğe girer BKK ile “*Yeni Fındık Stratejisi*” adıyla anılacak olan uygulamalarla, fındık ticareti tamamen serbest piyasa şartlarına bırakıldı. Artık “*taban fiyat*” açıklanarak “*destekleme alımı*” yapılması söz konusu olmayacaktır.2006 sezonunda fındık piyasasına giren TMO, fındık mubayaa alımı yapmayacak elindeki stokları değerlendirerek piyasadan çekilecektir. Üretici için de, 2012 yılı sonuna kadar “*Alan Bazlı Gelir Desteği*” ve “*Alternatif Ürüne Geçiş Desteği*” ödemesi yapılacaktır. Strateji gereği olarak 2012 yılından sonra devletin hiçbir aşamada fındık sektöründe olmaması hesaplanmıştı. Yeni Fındık Stratejisi’yle fındık üretimi yapılmasına izin verilen iller bir kere daha saptanıp, il il, ilçe ilçe yazılı hale getirildi.

Yeni Fındık Stratejisi uygulandığı yıllarda, fındık sektörünün kronik sorunu olan “*arz fazlası*” sorununun, doğal şartlardan dolayı rekoltenin az olması nedeniyle, yaşanmaması, fındık fiyatlarının belli bir seviyenin üzerinde seyretmesine imkân verirken, bir anlamda sistemi test edecek reel şartlar da oluşmamış oldu. Ancak, Alan Bazlı Gelir Desteğinden vazgeçmenin de çok kolay olmayacağı test edilmiş oldu. Keza,2012 yılında sona ermesi hedeflenen desteğin uygulama süresi uzatıldı.

Fındık “*Türkiye Tarım Havzaları Üretim Ve Destekleme Modeli*” kapsamında desteklenen ürünlerden değildir. Bunun yanında bir de Alan Bazlı Destek ortadan kalkarsa, tamamen kaderine terk edilmiş olacaktı, işin diğer yanında siyasi kaygılar ve gerçekler de olunca desteklemeden vazgeçilmesinin kolay olmayacağı/olamayacağı anlaşılmış oldu.

Peki “*Yeni Fındık Stratejisiyle* “ ne hedeflenmişti?

- *Fındık fiyatının serbest piyasa şartlarında arz ve talep kanunu esaslarına göre belirlenmesi ve tam rekabetçi piyasanın tahsis edilmesi*
- *Üreticinin refah seviyesinin yükselmesi*
- *Kalite ve verimliliğin artması*
- *Sektöre yön verecek kurumsal yapının oluşması(Lisanslı Depoculuk, Fındık İhtisas Borsası, Üretici Birlikleri vb.)*
- *Fındık ticaretinin kolaylaşması, tüccar ve sanayicinin kâr marjının yükselmesi*
- *Fındığın hazinenin sırtına yük olmasının önüne geçilmesi*

Stratejiyle hedeflenenler listesini uzatmak elbette mümkündür, ancak ana hatlarıyla gerek devletin gerekse sektörün beklentileri ya da hedefleri bu yöndeydi.

Aradan geçen yıllarda;

- *Fındık fiyatının serbest piyasa şartlarında arz ve talep kanununa göre, tarafların mutabakat ve memnuniyetiyle belirlenmesi şöyle dursun, kurumlar birbirine düştü, spekülasyon ve manipülasyon iddiaları ve şikâyetleri birbirini izledi. Rekabet Kurulu’na her yıl yapılan şikâyetlerle bölgedeki tüccar ve sanayicilerle Ticaret Borsaları sürekli incelemeye tabi tutulur oldu. Sektördeki tarafların asla bir araya gelemeyeceği, arz ve talebin mutabık kalamayacağı, makul bir piyasa fiyatı noktasının asla tesis edilemeyeceği bir algı yaratıldı.*
- *Üreticinin refah seviyesi yükselmedi. Aksine toprak doyurmaz oldu. Miras kanunundan mütevellit araziler sürekli bölünmeye devam etti. Kırsal ikamete dayalı üretici profili doğal bir tasfiyeye uğradı ve kırdan kente göç devam etti. Alan Bazlı Gelir Desteğinin direkt üreticiye*

ödenmesi, üreticiyi üretim sürecinden uzaklaştırdı. Ürettiği için değil, mülkiyet sahibi olduğu için destek alan bir üretici güruhu ortaya çıktı.

- *Üretim odaklı olamayan destekleme, kırsal ikametgâha dayanmayan üretici profili, arazi bölünmesi gibi faktörler birim alandan alınan verimliliği hızla düşürürken elbette kalite de olumsuz etkilendi.*
- *Lisanslı Depoculuk pilot uygulamalarına 2012 sezonunda Düzce ve Ünye 'de başlansa da, sembolik miktarlarda ürün kabulü yapabilen bu depoların kapılarına, bir sezon sonra, kilit vuruldu/vurulmak zorunda kalındı. O depoları açmak için yapılan onca masraf boşa giderken, yaşanan hayal kırıklığının etkisi daha büyük olmuştur. İşin bir diğer ilginç yanı; Lisanslı Depoculuğun uygulamalarının sorgulanması, nerede hata ya da yanlış yapıldığı noktasında fikir üretilmesi sert tepkiler alınmasına sebep oldu. Lisanslı Depoya karşı olan, fındık düşmanı(!) ve vatan haini(!) bir grup varmış algısıyla sektörde yeni ve anlamsız bir ötekileştirme yaşandı.*
- *Tüccar ve sanayici için tam bir belirsizlik ortamı yaratılmış oldu. Özellikle TMO'nun elindeki fındığın değerlendirilmesi aşamasında ortaya çıkan kaos piyasaları allak bullak etti. Tüccar ve sanayici, gerçekçi olmayan fiyatlarla rekabete girmek durumunda kaldı, bu durum halen de devam etmektedir. Bu belirsizlikten ve yüksek tansiyonlu ticaret en çok Ticaret Borsaları yıprattı. Devletin "ben yokum" dediği noktada üretici de, tüccar sanayici de bir muhatap arayışı, bir sorumlu arayışı içine girdi. İşte bu arayış içerisinde tüccar ve sanayici örgütleri olan Ticaret Borsaları hedef haline getirildi.*
- *Alan Bazlı Gelir Desteği 2012 yılında bitecekti ancak bitirilmesi göze alınamadı ve 2015 yılına kadar uzatıldı. Görülen o ki 2015 yılı geldiğinde tekrardan uzatılması gündeme gelecek ve kuvvetle muhtemel de uzatılacak. Şayet, fındık için destekleme hazine için bir maliyet, bir yük ise o maliyet artarak devam etmektedir.*

Görüldüğü üzere fındık sektöründe çokça yol alınabilmiş değildir.

2014 sezonu ürünün don afetinden etkilenerek büyük oranda yanmış olması ve 6 TL seviyesindeki fiyatının biranda 10 TL'ye tırmanması ve an itibariyle de artışın devam ediyor olması fındık sektöründe olmazsa olmaz bir gerçeği ayan beyan işaret etmektedir.

“Fındık sektöründe devlet müdahalesi şarttır”

Fındık sektörüne devlet müdahalesi, modası geçmiş *“Taban Fiyat Garantili Destekleme Alımı”* na dönlüsün şekliyle asla algılanmamalıdır.

Fındıkta,

- *Yapısal*
- *Üretim*
- *Ticaret*
- *Tüketim*

Odaklı ciddi sorunlar yaşanmaktadır ve 2014 sezonu için, tarihinde ilk defa, fındık ithalatı yapılması gibi bir öneri, bu kadar ciddi olarak gündeme gelmiştir.

Fındık sektöründe yaşanan sorunları odak alarak, çözüm önerileri şeklindeki iş bu çalışmanın, devlet eliyle örgütlenecek *“Fındık Çalıştayları”* yapılması kanaati doğurması umudundayız. Bu gün gelinen noktada sektördeki hiçbir kurumun Fındık Çalıştayları örgütleyecek ve tüm sektörü buna dâhil edebilecek durumunun olmadığı yönündedir. Ulusal Fındık Konseyi(UFK) sektörün çatı kuruluşu olacak şekilde kurumsallaşamamıştır. Aradan geçen zamanda kurumlar birbirlerini çok yıprattıkları için ortak iş yapabilme zemininden oldukça uzaklaştılar. Esasında bu durum bile kendi başına ele alınması gereken ciddi bir sorundur.

FINDIK KANUNU

Yıllarca bir tarım ülkesi olduğunu iddia eden ve tarımsal üretimde kendi kendine yeten dünyanın ilk 5 ülkesinden biri olan Türkiye, müstakil bir Tarım Kanunu'na ancak 2006 yılında kavuşabilmiştir.

Tarım Kanununun yürürlüğe girmesindeki bu büyük gecikme dikkate alınarak, bu zamana kadar bir “*Fındık Kanunu*” talep edilmemiş olması, bunun üzerine çalışılmamış olması ve belki de akıllara gelmemiş olması anlaşılabilir bir durumdur.

Fındıkla ilgili hususlar hep ikincil mevzuatlarla düzenlenmiştir. Özel durumlara ilişkin özel kanunlar, Yönetmelikler, Bakanlar Kurulu Kararları vb. değişen konjoktüre göre mevzuatlar üretilmesi gibi bir durum söz konusudur. Fındıkla alakalı temel bir mevzuat yoktur ve var olanların tamamı ikincil olup, oldukça dağınıktır.

Fındık Kanunu oluşturulurken, sektördeki tüm temsilcileri kapsayan yaygın ve yoğun çalıştayların sonuç bildireleri esas alınmalıdır. Bu zamana kadar kaleme alınmış; tespit ve raporlar ile iş bu çalışmada ortaya konulanlar da bu kanunun oluşturulmasında birer kaynak olmalıdır. Hazırlanması kaçınılmaz olan Fındık Kanunu, sektörün önünde konulacak bir bürokratik çıktı değil, uygulamanın içinden gelen, örf, adet ve teamülleri bile içerecek bir külliyyat niteliğinde olmalıdır. En basit haliyle, fındık sektöründe örf ve adetten sayılan, artık yasal olarak da algılanan %50 randıman esası hiçbir yerde hüküm altına alınabilmiş değildir. Bu basit örnekte olduğu üzere, var olan her şeyi kapsayan ve düzenleyen bir Fındık Kanunu elzemdir.

Sektöre yön veren, ticari teamül haline gelmiş tüm ilişki biçimlerinin, üretim aşamasından nihai aşamayı kapsayacak şekilde yazılı hale getirilmesi devlet başta olmak üzere herkesin işini kolaylaştıracaktır.

STOK KONTROL SİSTEMİ(SKS)

2004 ve 2014 sezonlarında yaşanan don afeti ardından piyasanın olumsuz etkilenmesi ve fiyatlar genel seviyesinin ani ve çok yükselmesi, ticari anlaşmaların yerine getirilmesini imkânsız hale getirirken birçok firma büyük zararlar ederken birçoğu da ne yazık ki batmıştır.

Bu gün dünya fındık üretiminin dünya fındık tüketimini karşılayamadığı bir durum ortadayken, doğal afetlere dayalı ürün kaybı, ürüne olan talebi daha da artırmakta ve anlamlı kılmaktadır. Fındık tarihinde ilk defa, bu kadar net olarak Türkiye'nin fındık ithal etmesi konuşulmaktadır.

Türkiye, fındık üretiminde ve ticaretinde lider olup; sezonlar itibariyle 2 milyar dolar civarında, hiç ithal girdi kullanılmadan, ihracat geliri elde etmektedir. Fındığın hammadde olduğu sektöre ait dünya pazarının büyüklüğü dikkate alındığında bu pazardan çok daha büyük paylar elde etmenin hiç de hayal olmadığı görülmektedir.

Türkiye'de devlet eliyle bir Stok Kontrol Sistemi(SKS) oluşturulmalıdır. SKS sayesinde, ürünün bol olduğu yıllarda, devlet eliyle fındık alımı yapıp, ideal şartlarda depolanacak ve ürünün az olduğu yıllarda piyasa şartlarına uygun fiyatlarla pazara arz edilecek ve bu sayede arz talep dengesi korunacaktır.

SKS' nin oluşturulması ve işleyişinde dikkat edilmesi gereken hususlar;

- *SKS, Lisanslı Depoculuk değildir. Lisanslı Depoculuktaki amaç ve işleyiş SKS ile karıştırılmamalıdır.*

- *SKS kapsamında devlet eliyle alınacak ürünler mubayaa alımı değildir. Devlet basiretli tüccar gibi davranacak, üretici ya da tüccar ayrımı gözetmeksizin o sezon için almayı planladığı ürünü, piyasa fiyatından alıp depoya koyduktan sonra piyasadan çekilmelidir.*
- *Fındık, altından bile likit bir üründür. Yılın her günü ve günün her saati, piyasa şartlarında kabul görebilecek her fiyattan hemen paraya çevrilebilen nadir emtialardandır. İşte bu likit özelliği, devletin elinde depoda bekleme süresi için “maliyettir” algısını ortadan kaldıracak iktisadi realitedir.*
- *Burada esas olan ve dikkat edilmesi gereken nokta şudur; devlet fındık alırken de, fındık satarken de, tüccar ve sanayici için “amansız rakip” durumunda olmamalıdır. Serbest piyasa şartlarında teşekkül etmiş fiyatlardan alım ve satım yapılmasına, spekülasyona mahal verilmemesine önem verilmelidir.*
- *SKS’nın işleyişi, amaçları ve denetim şekli gibi unsurlar Fındık Kanununda düzenlenmelidir.*

TARIM İŞLETMECİLİĞİ VE KOOPERATİFÇİLİK

Üretim odaklı en büyük sorun hiç şüphe yok ki fındık arazilerinin bölünmesidir.

”Ölüm hak miras helal” anlayışı içerisinde ve miras kanununun müsait olması yapısal desteğiyle ve Alan Bazlı Gelir Desteğinin cazibesıyla tarım arazileri hızla bölünmektedir. Küçük tarım arazilerinde, yüksek maliyetle, düşük verimlilikte, geleneksel yöntemlerle yapılan fındık üretimi elbette kalite sorununu da ortaya çıkarmaktadır.

Temel dayanağımız olacak “*Fındık Kanunu*” nda tarım arazilerinin bölünmesinin önüne geçilecek hükümlere yer verilmelidir. Tarımsal desteklerin “*Tarım İşletmeleri*” tüzel kişiliğine yapılması gibi bir yöntem benimsenmelidir.

Fındık üreticisi ürünün ilk sahibidir. İktisadi realite, ürün mülkiyeti kimdeyse fiyatı belirmeme hak ve yetkisinin onda olduğundan yanadır. Ancak fındık sektöründe bu realite ters işlemektedir. Ürünün mülkiyetine sahip olan üretici, alıcıya gitmekte ve “*fındık kaç para?*” diye sorup, alıcının takdir ettiği fiyattan ürününü satmaktadır. Bu ters algı biçiminin değişmesi üreticinin kurumsal kimliğe kavuşması ve güçlenmesiyle, gücünün de farkında olmasıyla mümkündür. Tarım işletmeciliğinin teşviki ve tahsisiyle eş zamanlı olarak kooperatifçilik de teşvik edilmelidir. Ürün satış işlemi kooperatif eliyle ve kooperatif üzerinden yapılır hale getirilmelidir. Üretici birlikleri ve kooperatiflerinin büyük işler başardığına dair örnekleri Avrupa ülkelerinde yaygın olarak görmek mümkündür. Tarım İşletmeciliğinin yaygın olduğu bu ülkelerde 8-10 bin üreticinin bir araya gelerek oluşturdukları kooperatiflerin ürünü nasıl kıymetlendirdiği ve üreticinin refah seviyesinin yükselttiği görülecektir.

ÜRETİM ODAKLI TARIMSAL DESTEK

Klasik destekleme modeli olan “*Taban Fiyat Garantili Destekleme Alımı*” ve halen uygulanmakta olan “*Alan Bazlı Gelir Desteği*” üretim odak değildir. Her iki destekleme modeli sonuçları itibarıyla değerlendirildiğinde,

- *Hazineye yük olmuşlardır*
- *Ekonomik bir değer yaratıp da tekrar ekonomiye dönecek etkisi olmamıştır*
- *Kalite ve verimlilik düşmüştür*
- *Üreticinin gelir ve refah düzeyini yükseltmemiştir*
- *Üretimi geleneksel kalıplardan çıkartamamış, tarımda modernizasyonu engellemiştir.*
- *Var olan sorunların hiç birine çözüm üretmediği gibi yeni sorunlar da yaratmıştır.*

Tarımsal desteklerin üretim odaklı olması oldukça önemlidir. Üreticiye, sadece üretici niteliğini ispatlayabildiği için destek verilmesi, üretici-üretim ilişkisini ortadan kaldırmaktadır. Üretmeden kazanabilmek gibi, tembelliği teşvik eden bir sistem ortaya çıkmaktadır. Bu gün öyle bir üretici profili vardır ki; ekmeği fırından, eti kasaptan, sebze yi manavdan satın alan, tarım arazisinin tüm işçiliğini ücreti mukabilinde yaptıran ve kaliteden habersiz... Oysa üretici bizzat üretim yaptığı yerde ikamet etmeli, ihtiyacı olanı üretmeli, fazlasını da satmalıydı. Tarımsal faaliyete konu işleri kendisi görmeliydi. Bu gün patron haline gelmiş bir üretici profili söz konusudur.

Ve Őu da bir gerçektir ki; “patron üreticiler” yaratan bu durumunun temel sebebi uygulanan yanlış destek politikalarıdır.

- *Tarımsal desteklerin teşvik özellikleri olmalı. Her destek bir iyileşmeyi teşvik etmeli, yapılan her iyileştirme yeni desteklere kapı açmalıdır.*
- *Üretim süreci ve ürün desteklenmelidir. Üretim sürecinin desteklenmesiyle; tarımsal faaliyette makineleşmenin tercih edilmesi, yeni ve yüksek verimli ürünlerin üretimine yönelinmesi, iyi tarım ve organik tarım metotlarına geçilmesi, ürün çeşitliliğine gidilmesi gibi durumlara destek sağlanması ifade edilmektedir. Ürünün desteklenmesiyle; belli bir kalitede ve birim alanda belli bir miktarda alınacak verime destek sağlanmalı, verimsiz ve kalitesiz üretim süreciyle ürün desteklenmemeli, kaynak israfına yol açılmamalıdır. Bu sayede toplam kalitede bir homojenlik de yakalanmış olunacaktır.*
- *Destekleme sürecinin adil olması sağlanmalıdır. Bu gün tarım arazisi üzerinde ikamet edip de tarımsal faaliyetle geçinmeye çalışana (gerçek üreticiye) de dekar başına aynı miktarda destek sağlanmakta, iş adamı olmuş ama aynı zamanda da tarım arazisi mülkiyetine sahip, üretici tanımıyla alakası olmayana da aynı miktarda destek ödenmektedir. Bu türden durumlara da mahal verilmemesi gerekir. “Vermeden almak Allah’a mahsustur” anlayışı içerisinde, devletin karşılıksız destek ve teşvik sağlaması noktasında, daha sıkı tespitler yapılması zorunluluğu vardır. İnce eleyip sık dokunmalıdır. Bu zamana kadar yapılan destekleme ödemelerinin büyük çoğunluğunun gerçek üretici olmayan, fındığı bir yan gelir olarak görenlere yapıldığı da malumdur.*

-
- *Tarımsal desteklemeler ve teşvikler tasarlanırken salt üretici odaklı sorun görme algısı da artık aşılmalıdır. Destek ve teşvikler bir bütün olarak ve sektörün tamamı için düşünülmelidir. Yeni pazarlara açılmak, ürüne katma değer kazandıracak Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi ve teşviki gibi hususlar da bu desteklemeler kapsamında değerlendirilmelidir. Milli ürün olarak andığımız fındıkta, üreticiden tüccara, tüccardan sanayici ve ihracatçıya kadar muazzam bir işbirliği vardır. Bu iş birliğinin ete kemiğe büründürülmesi adına da hazırlanacak olan bir Fındık Kanununa büyük işler düşmektedir.*

FINDIK TİCARETİ YAPAN TACİRLERE STANDARTLAR GETİRİLMESİ

Bir diğer önemli konu fındık ticaretiyle iştigal eden tacirler için hiçbir standardın mevcut olmamasıdır.

Ordu Ticaret Borsası 1936 yılında kurulmuş olup; o yıldan bu zamana kadar yaklaşık 1.630 tacirin kaydının silinmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bunların bir kısmı ölüm sebebiyle olsa da, diğer çok önemli bir kısmı batmıştır. Tacirlik mesleği nesiller boyunca devredilebilir bir değer olmamıştır. Ne acıdır ki; fındık sektörünün geçmişi batık firmalarla doludur.

Esasında bu durumum ülkemizin geneli için bir sorun niteliğindedir. Marka haline gelip de, nesiller boyunca yaşamış/yaşatılmış işletmecilik kültürü gelişmemiştir. Bu gün birer dünya markası olan “CocaCola” ya da “Ford” kaç nesildir varlığını devam ettirmektedir. Marka olmak, ticari faaliyetinin kolay erişilebilir olmamasıyla da ilgilidir. Yani, bazı standartlar taşıyor olunmalı ve o standartlar da sertifika benzeri belgelere bağlanmış olmalı ve o belgelerin de bir ekonomik değeri olmalıdır. Şimdi, bu günkü CocaCola'nın yöneticilerinin ya da sahiplerinin ilk kurucularla bir kan bağı var mıdır? Elbette hayır. O bir marka olmuştur ve o markaya sahip olmanın standartlarını taşıyanlar da devam ettirmiştir.

Basit bir yumurtanın bile üzerine numara basılmak suretiyle belli standartlara sahip olması sağlanırken, fındık gibi müstesna bir ürünün ticaretini yapmaya soyunanlar için bir kantar ve bir kasanın yeterli görülmesi doğru ve yeterli değildir.

Fındık ticaretiyle iştigal eden tacirler Türk Ticaret Kanunu kapsamındaki tüzel ya da şahıs işletmeleri vasfında olup, çalışma hayatındaki sorumlulukları ve taşıması gereken özellikler TTK'da

belirlenmiştir. Ancak fındık sektörünün kendine has örf, adet ve teamülleri vardır. Bu örf, adet ve teamüllerin hepsi yasal olup, yasallığından da önemlisi meşrudur. Fındıkla iştigal tacirler, işte bu örf adet ve teamüllerle ticari faaliyetini sürdürmektedir.

Fındık Kanunu ile fındıkla iştigal edecek tacirlere ve tacirlik mesleğine kanun hükmünde standartlar getirilmelidir.

SONUÇ

Fındık sektöründe yaşanmış ve yaşanacak tüm sorunların, söylenmiş ve söylenecek tüm sözlerin “*Fındık Çalıştayları*” düzenlenmek suretiyle tekrardan ortaya konulmasında yarar vardır. Bu fındık çalıştaylarının teması da şiarı da “*Fındık Kanunu İstiyoruz*” başlığında olmalıdır.

Fındık sektörünün tamamını tedirgin eden belirsizliktir. Bu belirsizliğin ortadan kalması da ancak ve ancak devletin sektörde aktif olarak yer almasıyla mümkündür. Üretim ve ticaretinde lider olduğumuz bir ürün için devletin “*ben yokum*” demesinin süründürülebilir olmadığını yaşayarak görüyoruz.

SON